

Disertační práce:

Poetická imaginace presbyteriánské spirituality v kancionálu *Trinity Hymnal*

Předložila: **Mgr. et Mgr. Margareta Winsted**

Vedoucí práce: prof. Jaroslav Vokoun, Th.D.

Jihočeská teologická univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, Katedra filosofie a religionistiky

Oponentský posudek: ThDr. Pavel Černý, Th.D.

Margareta Winsted předkládá výsledky svého bádání v oblasti poetické imaginace presbyteriánské spirituality, a to se zaměřením na kancionál *Trinity Hymnal*. Autorka odůvodňuje svůj zájem o tuto tematiku tzv. „Worship Wars“ (válkami o bohoslužbu), které probíhaly, a ještě někde i probíhají uvnitř presbyteriánských církví ve Spojených státech a které názorně vyjadřují velkou rozrůzněnost tohoto segmentu křesťanství. Autorka čerpá z relevantní literatury a také ze svého dlouhodobějšího pobytu na americkém Jihu. Mapuje rozpory uvnitř presbyteriánství, které se rozdělilo na konci 60. let minulého století na proud liberálnější, reprezentovaný Presbyterní církví USA (PCUSA) a proud konzervativnější představovaný Presbyterní církví Ameriky (PCA), Ortodoxní presbyterní církví (OPC) a Reformovanou presbyterní církví Severní Ameriky (RPCNA). Konzervativně orientované církve se stále silně hlásí nejen k Westminsterské konfesi, ale také k Velkému a Malému Westminsterskému katechismu a Westminsterským standardům. Tento proud presbyteriánství, kterému se především disertační práce věnuje, se objevuje nejen v Americe, ale také v Anglii, Skotsku, Severním Irsku a v řadě evropských zemí. Na řadě míst se tento proud prezentuje pěti teologickými důrazy, které vyjadřuje anglický akronym T.U.L.I.P. (tulipán). Je možné připomenout, že nejde o teologickou formulaci z doby Kalvínovy reformace, ale o pět bodů formulovaných na Dordrechtské synodě v polemice proti pěti bodům Arminia v letech 1618-1619. Body zdůrazňují úplnou zkaženost člověka, nepodmíněné vyvolení, omezené smíření, neodolatelnou milost a zachování svatých.

Konzervativní (evangelikální) proud presbyteriánství se pokusil upevnit svou teologickou pozici a usměrnit volnou liturgii svých sborů vydáním kancionálu *Trinity Hymnal* v roce 1961 a potom v novém revidovaném vydání v roce 1990. K hodnocení tohoto vymezení se Margaret Winsted vydala netradiční a pozoruhodnou cestou. Obvykle se rozборы liturgických dokumentů – zpěvníků, modlitebních knih a dalších materiálů – zaměřují na ryze systematicko-teologický rozbor a velmi často je předmětem vzrušené diskuse hudební stránka zpěvníků. Autorka si pro posouzení a rozbor kancionálu vybrala metodu zkoumání poetické imaginace, kterou představuje jako poetickou teologii. Tento postup dobře koresponduje se současným zaměřením na narativní přístup k výkladu Písma a ke kázání (např. Richard Pratt, Christopher Wright a Walter Brueggemann). Na základě poetické imaginace je možné zkoumat duchovní píseň, a to vzhledem k její důležité roli v současné kultuře a zároveň velké teologické nosnosti. Poetický jazyk, jak autorka uvádí, má schopnost vyjádřit hluboký ponor do biblických a teologických výpovědí způsobem, který přesahuje obvyklý jazyk teologických dogmat v konfesích a katechismech. Zmíněný přístup vnáší do zkoumání kalvinistických církví důraz na umění, kterého se sám reformátor Kalvín obával (strohost výzdoby kostelů a modliteben a vykázání hudebních nástrojů z bohoslužby). Kalvín sám podtrhoval důležitost verbálního kázání a vnější krásu bohoslužebných projevů odmítal vzhledem k lidské porušenosti.

Pro zkoumání problematiky *Trinity Hymnal* je rozveden kontext historického a teologického vývoje kalvinisticky orientovaných církví. Poutavým způsobem jsou vyjádřeny

zápasy presbyteriánských církví v Evropě a poté jejich rozvoj na americkém kontinentu. Presbyteriánství se ale vyvíjelo a již Abraham Kuyper (1837-1920) viděl úlohu umění, včetně obrazů jako zásadní. V dalším vývoji se objevuje hudba, poezie, obrazy a sochařství, drama a tanec. Poetický jazyk a hudba mohou vyjádřit běžnými slovy nevyslovitelné. Některé důrazy na vyjádření náboženské zkušenosti oproti reformační ortodoxii nachází autorka již v pietismu a také ve vlivu anglikánské církve, vyjádřené *Book of Common Prayer*. Autorka si dobře všímá, že anglikánská reformace je ovlivněna spíše než konfesí, právě knihou společných modliteb Thomase Cranmera. Tyto modlitby a vybrané biblické texty obsahují bohatý poetický jazyk a upřednostňují biblické obrazy.

Disertační práce od s. 120 předkládá poetickou imaginaci presbyteriánského zpěvníku z roku 1990. K utřídění materiálu je jako matrice použito dělení presbyteriánské spirituality, jak ji vyjádřil oxfordský evangelikální teolog Alistair E. McGrath. V celé práci překvapí a je dobře doloženo, jak jsou zpěvník *Trinity Hymnal* a také teologie kalvínského presbyteriánství protkány důrazy luterskými a anglikánskými. Vliv *The Book of Common Prayer* je v anglosaském světě velmi silný.

V práci bych ještě uvítal zvýraznění vlivu probuzeneckých hnutí a jejich ekumenického potenciálu. Ekumenickou otevřenost jednotlivých křesťanských proudů umožnila velká duchovní probuzení, která prošla Amerikou i Evropou v 18. a 19. století. V práci je dobře uveden přínos metodistického hnutí, které představuje jednu probuzeneckou (revivalistickou) linii, která byla brzy doplněna dalšími probuzeními. V těchto proudech byla podtrhována náboženská zkušenost, kázání i písně obsahovaly emocionální náboj a poetická teologie se dostávala ke slovu. Probuzenecká hnutí se stala i kolébkou rozvoje misie přes hranice denominací. Margaret Winsted kritickým rozbořem poetiky kancionálu dochází k odhalení různých teologických vlivů anglikánských, metodistických i luterských. Metodismus, který produkoval mnoho písní, nebyl konzistentní v otázkách dvojí predestinace. Zatímco George Whitefield byl kalvinista, John Wesley byl arminian. Projevuje se tam metodistický universalismus spásy a protikladem je limited atonement. Také řada baptistických církví se kloní k arminianismu. V současné době často i v jedné denominaci bývají kalvinisticky orientovaní teologové a vedle nich arminiané. Z duchovních probuzení se v písních objevuje více důrazů na jistotu spásy.

Po rozboru *Trinity Hymnal* z hlediska poetické teologie přistupuje autorka k jeho hodnocení a k návrhům řešení polarizace současné církve. V konzervativních presbyteriánských sborech se ve druhém vydání kancionálu objevují písně z různých duchovních proudů. Kancionál chce být ekumenický, i když zachovává svou kalvinistickou orientaci. V některých sborech se dnes uskutečňují revivalistická setkání a „polocharismatické bohoslužby“. To vše souvisí s dnešními novými důrazy na emoce a jejich vyjádření v bohoslužbě. Autorka správně upozorňuje na nebezpečí „consumer-oriented church music industry“. V řadě sborů přestali pastoři ovlivňovat výběr písní a písně navrhují doprovodné skupiny. Toto rozvolnění je umožněno tím, že v presbyterianismu není pevná liturgie. Na tomto pozadí se ukazuje jistá výhoda v pevnější liturgii, která zachovává všechny základní kameny bohoslužby a zároveň ponechává prostor i pro spontaneitu.

Připomínám, že v dnešní době hraje svou roli také postmoderna, která přináší větší důraz na emoce a osobní zkušenost. K diskusi se objevuje zásadní otázka, jak dalece má bohoslužebná píseň roli didaktickou. Není píseň spíše modlitbou či modlitební reflexí, aniž by především vysvětlovala a předávala teologii? Jsou všechny soudobé chvály plytké? Není řada

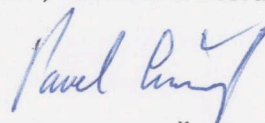
z nich zhudebněním biblických textů? Nakolik se dnes v presbyterianismu projevuje, že *lex orandi* je také *lex credendi*?

Není v *Trinity Hymnal* stále mnoho archaické angličtiny z doby *King James Version*? Je transport některých anglikánských důrazů do poetické teologie pouze jednosměrný, nebo se objevují kalvinistické prvky také recipročně v anglikanismu? Práce dobře zaznamenává dobrý vliv starokřesťanské tradice (hymnus *Gloria Patri* ze 2. století a texty písní ze 7-8. století). Jako autoři se objevují také Bernard z Clairvaux, Martin Luther, Isaac Watts a další. Velká probuzení reprezentují v *Trinity Hymnal* autoři jako např. Horatius Bonar, Frances Ridley Havergal, Robert M. McCheyne aj.

Disertační práce Margarety Winsted je důkladnou analýzou příčin současné nesnadné situace v používání církevního kancionálu. Práce se správně nezaměřuje jen na formu liturgie. Zkoumáním na základě poetické teologie ukazuje na hlubší problematiku a bere vážně varování vyslovené Dyrnesem, aby nedocházelo k redukci skutečného náboženství na estetický nebo mystický stav, kdy se z víry stane pouze „a feeling for God“. Na základě své analýzy varuje i před nebezpečím, které hrozí současné generaci, kdy se „setkání s radostí a krásou staly natolik přitažlivými, že jsou lidé často ochotni vzdát se všeho pro jejich dosažení“.

Soudobé chvály na rozdíl od hlavního proudu *Trinity Hymnal* někdy vyjadřují lidské hledání Boha bez zmínění kříže. Očekávání budoucí krásy je zaměřeno na sebe. Jako jednu z otázek poetické teologie se autorka ptá, jaká je současná touha člověka? Analýza kancionálu naznačila, že člověk touží po svobodě, vykoupení a požehnání a zároveň také po intimním vztahu s Bohem a po Božím vedení. Je zřejmé, že autorce jde o to, aby byla nalezena správná hranice mezi svobodou křesťana slavit bohoslužbu podle „vedení Duchem“ a zároveň bohoslužbou, která by vyjadřovala zbožnou úctu a důstojnost. V presbyterianismu, tak jako v jiných denominacích, probíhá hledání vhodného uspořádání bohoslužby. V současné době jsou úspěšné misijní modely známé jako *seeker-oriented*, *seeker-sensitive*, *seeker-driven churches*, *seeker-friendly churches*. Tyto bohoslužby svým kulturním vyjádřením vycházejí naproti soudobému člověku. Používají kvalitní moderní hudbu, drama a multimediální techniku k prezentaci evangelia. Dnes zde stále stojí vedle sebe dva modely, které můžeme označit jako „traditional worship“ a „contemporary worship“. Často se tyto dva modely nacházejí i v jednom sboru. Autorka oprávněně klade otázku, zda tyto některé přístupy nepůsobí vyprázdňování bohoslužby (zjednodušování textů písní, chudá poetická teologie aj.).

Předložená disertace je hodnotným přínosem pro zkoumání poetické teologie v rámci církevního kancionálu a v širších souvislostech. Tento počín na základě historického vývoje presbyterianismu je přínosem pro další zkoumání. Znovu se ukazuje, že kultura, včetně umění má na člověka velký vliv. Současné křesťanství ale potřebuje důkladnou reflexi svých forem a také i liturgického obsahu. Žijeme v době, kdy se mění nejrůznější paradigmaty, a proto je třeba analyzovat také používaný liturgický jazyk písní, ale také i kázání a modliteb. V rámci poetické teologie můžeme vidět i některé významné počiny, mezi něž patří např. vydání rozsáhlého *Dictionary of Biblical Imagery*, kterým evangelikální nakladatelství Inter-Varsity Press (1998) přispělo k pochopení biblických obrazů, symbolů, motivů, metafor a literárních vzorů.

ThDr. Pavel Černý, Th.D.

V Praze 29. 5. 2018